

XVI - 528

eučilišna predavanja.

XI

Dra JOSIPA ŠILOVIĆA
ostavština

Skrb za porodice vojnika palih u ratu.

Predavao 8. veljače 1916.

Dr. Josip Šilović,

predsjednik središnjega odbora za zaštitu porodica mobilizovanih i u ratu
poginulih vojnika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Cijena 50 fil.

~ Prihod u korist siročadi u ratu poginulih hrvatskih junaka.

Naklada predavačeva.

U Zagrebu 1916.

Tisak kr. zemaljske tiskare.

Pučka sveučilišna predavanja.

XI.

Skrb za porodice vojnika palih u ratu.

Predavao 8. veljače 1916.

Dr. Josip Šilović,

predsjednik središnjega odbora za zaštitu porodica mobilizovanih i u ratu
poginulih vojnika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Cijena 50 fl.

J. 1434/39

Prihod u korist siročadi u ratu poginulih hrvatskih junaka.

Naklada predavačeva.

U Zagrebu 1916.

Tisak kr. zemaljske tiskare.

Slavni zборе!

Evo devetnaesti mjesec bore se hrvatski junaci uz bok ostalih naroda staroslavne i starodavne austrougarske monarkije; bore se kao lavovi na udivljenje svijeta, na udivljenje svih mjerodavnih faktora, a na strah i trepet neprijatelja. Stara je hrvatska riječ, da nebojšu najprije vuk ujede. Prirodno je, da je mnogi i mnogi hrvatski junak dao život svoj za obožavanoga svoga kralja i za milu hrvatsku grud. Kad je tome tako, onda je nepobitna činjenica, da je mnoga vjerna druga ovih naših junaka i sokolova zaplakala, da je mnogonjihovo mezimče ostalo bez oca, bez hranitelja. Ništa nije prirodnije, nego da harna domovina kroz sve vijekove nosi u srcu ove svoje junake, koji su slavno ime hrvatsko ovjenčali novim lovorikama; ništa nije prirodnije, nego da se imena ovih divnih sokolova, koji su život svoj dali za ideal naroda, uklešu za vijekove na spomen poznijim pokoljenjima.

Ovu misao potakao je ministar rata za sve narode monarkije naime, da se u svakom mjestu imena palih junaka uklešu za sva vremena na spomen potomstvu, i da se svake godine obavi spomen-slava uz školsku omladinu, da budu svijetlim uzorom i primjerom potomcima. Ovu su misao prihvatili austrijski ministar bogoštovlja i ministar unutrašnjih posala i preporučili je na izvedbu.

Držim, pošto se naši junaci tako sjajno iskazaše, da je nužno, da u Hrvatskoj u svakome mjestu budu uklesana imena junaka, koji su život svoj dali za kralja i domovinu, te da se i kod nas svake godine obave uz prisuće školske omladine ovakove spomen-slave.

Dr. Marchet, bivši austrijski ministar prosvjete, u svome djelu »Versorgung der Invaliden und ihrer Hinterbliebenen« kaže: »Obrambena dužnost i dužnost države, da skrbi za porodice palih junaka i invalida, usko su spojeni pojmovi. Dužnost države, da opskrbi porodice palih junaka slijedi nužno kao logična konsekvencija iz obrambene dužnosti, jerbo kad država obvezuje svakoga građanina, da ostavi svoje zvanje i zanimanje, da ostavi porodicu svoju i pohrli u boj za kralja i dom, onda je eo ipso preuzela i dužnost, da se brine za one, koje su neopskrbljene nakon sebe ostavili.

Kod nas je opskrba porodica invalida i palih junaka uredjena zakonskim člankom XX. od godine

1887., koji je nadopunjen zak. čl. XVI. od godine 1906. i zak. čl. XV. od godine 1915. Udova paloga vojnika, koji nije imao nikakove charge, dobiva po ovim zakonskim propisima 108 K godišnje potpore, a svako dijete 48 K. To dobiva svaka udova bez obzira na to, imali imetka ili nema, imali kakva dohotka ili nema. Tu su izjednačene sve porodice u ratu palih junaka. Ako je udova sa djecom nespособna za rad i bez svakoga imetka, onda još dobiva na zamolbu 96 K godišnje. To dobiva od momenta, kada joj je poginuo muž na ratištu, to jest od momenta, kad je prestala državna potpora, koju je imala za života muževa. Ali zahtjev, da ne nastane nikakav vakuum između državne potpore i njezine mirovine i uzgojnoga prinosa djece nemoguće je provesti. Tako nastaje vakuum od više mjeseci od momenta, kada je prestala državna potpora, dok dobije ona mirovinu a djeca uzgojni prinos.

Zakonski članak XV. od godine 1915. donekle je popravio položaj udova i siročadi iza vojnika poginulih u ratu, jerbo joj taj zakon daje za trajanja rata i 6 mjeseci nakon rata uz onu potporu, koju sam malo prije spomenuo, na njezinu posebnu zamolbu, ako je siromašna, još godišnje 120 kruna, a svakome djetetu po 12 kruna.

Nezakonita djeca premda dobivaju državnu potporu, dok je nezakonit otac u ratu, nakon smrti, ako je nezakoniti otac u ratu poginuo, nemaju pravo na uzgojni prinos. Nezakonita mati ne ima državne potpore, niti imade pravo na mirovinu nakon što je priležnik poginuo.

Donekle je ispravio ovu nepravednu ustanovu zak. čl. XV. od godine 1915., jerbo daje nezakonitoj djeci, ako joj je poginuo otac, za vrijeme rata i 6 mjeseci nakon rata 102 krune godišnje državne potpore.

Svi pisci, koji su pisali i pišu o ovim državnim potporama zahtijevali su, i zahtijevaju, da se ova nepravda zakonodavnim putem ispravi i da se i nezakonitoj djeci dade uzgojni prinos upravo tako kao i zakonitoj. Imade nade, da će se ta nepravda ispraviti, jer ju je zakonodavac već donekle ispravio time, što im određuje navedenu potporu za vrijeme rata i 6 mjeseci nakon rata.

Kako se vidi iz kratkoga ovoga razlaganja, ove su odredbe komplicirane, a nalaze se u tri zak. članka, pa je posve prirodno, da se čovjeku jednostavnu teško snaći u tim propisima. Zato bi bilo od prijekenužde, da se izdade štampom sasama kratki priručnik, koji bi bio popularno pisan, tako da ga i čovjek, koji nije pravnik, razumjeti može, i da se ovaj priručnik dade na ruku općinskim organima, koji imadu primati molbe od udova palih junaka, da ga imadu pri ruci kod sastavljanja molba za doznaku mirovine i uzgojnog prinosa, jer će se inače često dogoditi, da će se i u slučajevima, gdje je skrajno siromaštvo, gdje su mala djeca, a mati ne može da radi i nema nigdje ništa, dopitati jednostavna mirovina od 108 kruna, a djeci uzgojni prinos od 48 kruna po glavi, premda imade udova pravo još na 96 kruna i na 120 kruna, a djeca na uzgojni prinos još od 12 kruna za trajanja rata i 6 mjeseci poslije rata.

To je sustav našega a i drugih zakona o opskrbi udova i siročadi u ratu palih vojnika. Ovome sustavu prigovaraju svi stručnjaci, koji su se ovim pitanjem bavili. Prigovara mu dr. Marchet i svi referenti i govornici na kongresu njemačkih karitativnih društava, koji se održao od 14. do 16. travnja prošle godine u Berlinu. Na tom kongresu bijahu zastupana sva karitativna društva Njemačke, vlade pojedinih njemačkih država i centralna njemačka vlada, te njemački gradovi. Taj je kongres raspravljao pitanje zaštite udova i siročadi u boju palih junaka.

Osobito žestoko je ustao protiv toga sustava ministrijalni savjetnik dr. Zoltan Bosnyak u »Pester Lloyd«. On kaže, da je nepravedno, da se jednako postupa sa porodicama svih onih, koji su pali u ratu, jer da samo nužda opravdava zahtjev na mirovinu i na uzgojni prinos. Onom kome nije nužda, ni 108 K ne će pomoći. Neka se uzme — nužda kao mjerilo i neka se daje onima mirovina i uzgojni prinos, koji su u nuždi i to toliko koliko je neophodno nužno da uzmognu živjeti i da uzmognu svoju dječicu uzgajati. Dr. Marchet zahtijeva, da zakon uzme za podlogu mirovinâ i uzgojnih prinosa prihod u ratu palog vojnika, i to prihod onog momenta, kad je pošao u boj, jer da je nepravda i da je socijalno zlo, ako se daje ovako neznatna mirovina i uzgojni prinos primjerice udovi jednoga liječnika, udovi odvjetnika, ili udovi trgovca. To znači, da će njihove porodice, jer im je muž i otac pao u ratu, biti potisnute iz one stepenice, u kojoj su se nalazile, da će

biti izvrgnute najvećoj nevolji i bijedi, premda imaju pravo zahtjevati od države, — kojoj su dali muža i oca, — da ih bar sačuva od bijede i nevolje.

Kad bi države i prihvatile ovo načelo, što nije vjerojatno, ni onda ne će moći država sa svojim sredstvima da izliječi sve rane, koje su nastale na socijalnom tijelu time, što su tolike hiljade junaka izgubile život! Tu je potrebno da se društvo prihvati posla i da ono vida te rane. Veli dr. Eduard prince Liechtenstein u jednom članku božićnjeg broja »Neue Freie Presse«, u kom se bavi ovim pitanjem, da je za vidanje ovih rana potrebna ljubav, koje u države nema, da je potrebno individualiziranje, kojega država ne može provesti. Tu mora da se uhvati cijelo društvo u jedno kolo i da svim silama poradi oko toga, da se pobrine za ove narodne udove i za ovu narodnu siročad. Na navedenom kongresu rekla je gospodja dr. Alice Salomon:

»I mi u nutrinji zemlje moramo da se borimo, i mi u nutrinji zemlje moramo da vršimo svoju obranbenu dužnost. Mi ćemo vršiti svoju obranbenu dužnost, mi ćemo se boriti protiv neprijatelja tako, ako ulijemo sigurnost našim hrabrim junacima, da ni onda, ako izgube svoj život i proliju krv za kralja i domovinu, njihove vjerne druge, njihova mila dječica ne će stradati, nego će ih prigrliti narod kao narodne udove i narodnu djecu. Mi moramo da se pobrinemo, da budu mirno počivali naši junaci, da ih ne bude

u grobu mučila briga, nijesu li moguće njihovi dragi na ovom svijetu izvrgnuti bijedi i nevolji».

To je bezuvjetno dužnost socijalna: to je danas prva naša dužnost. Prva naša dužnost jest to već radi toga, jer kako je ministerijalni savjetnik dr. Béla Kun u svom predavanju, što ga je držao 18. prosinca 1915. u Budapešti u slobodnom liceju, koji mi je u njemačkom prijevodu poslao — na čem mu budi i ovdje izrečena srdačna hvala —, aproksimativno izračunao, bit će takovih ratnih sirota u Ugarskoj do konca godine 1915. kakovih 120.000, što bi razmjerno u Hrvatskoj iznosilo oko 15.000. Dakle barem 15.000 iznosit će u Hrvatskoj broj ratnih sirota, za koje mora da se pobrine narod.

U tu je svrhu najprije potrebno, da se točno obavi popis svih u ratu palih junaka i njihovih porodica, ženâ i djece, individualno, i da se, kako veli dr. Marchet, napravi katastar o svim tim porodicama, koji se mora voditi centralno i lokalno. U tom katastru mora da bude navedena svaka porodica sa njenim imovinskim i inim prilikama. Prije nego li se počima sa pripomoći, treba da se znade, kako stojimo u tom pogledu, koliko ih imademo i kakove su njihove imovinske prilike. Pravo kaže dr. Eduard princ Liechtenstein: Nama su svi ti pokojnici jednako mili i dragi, i zato moramo znati koliko ih je i kakove su njihove prilike; prije nego li počimamo pojedincu pomagati, da ne budemo na pojedince utrošili previše, a da ostali ne dobiju ništa.

Danas je naša najvažnija briga, kako ćemo podići buduću generaciju, kako ćemo podići i uzgojiti ove sokolice da budu vrijedni sinovi svojih hrabrih otaca.

Briga je naša, a to je briga i svih drugih naroda, koji se u ovom kolosalnom ratu bore, da se ispune one vanredno velike praznine, koje će nastati među muškarcima, da se ispune barem novom generacijom. Svu našu brigu moramo posvetiti djeci već odkad su dojenčad, pak sve dok ne odrastu. Mi u Hrvatskoj u ovom pogledu nismo učini-
niliništa. Udruga učiteljica sekcija za našu djecu je lijepo počela raditi, ali se uslijed nemara naše publike nije mogla razviti onako, kako bi bilo vrijedno i kako bi se razviti morala. U Ugarskoj imade društava za zaštitu trudnih žena, za zaštitu roditelja, imade koljevki. U Njemačkoj su ta društva bezbrojna, u Austriji ih imade u svakoj pokrajini, a kod nas ni za lijek! Ja sam već pet, šest puta podigao javno, živom riječi i u štampi, u novinama i brošurama svoj glas, da je kod nas strahota, kako se nimalo ne brinemo za ono, što je svakom narodu najmilije, što mu je milije od zjenice oka, a to su njegova dječica. Ja sam dokazao, kako se u zagrebačkoj okolici svake godine ubija četiri do pet sto djece, koja se nakon poroda daju tobože na dojenje, a daju se zapravo na morenje.

Ovih dana došao je k meni jedan odličan patriota i rekao mi: Šta ćemo za Boga napraviti, to-

liki ljudi daju djecu na selo na dojenje i to ne samo nezakonitu, nego i zakonitu djecu, daju ih na tobožnje dojenje, a daju ih faktično na morenje. Daju ih vlastite matere, znajući, da će tog djeteta za godinu dana nestati, znajući, da će uslijed slabosti i želudčanog katara morati poginuti. To biva već decenije i decenije, i to se znade, a nitko za to ne brine! Mimo to je zanimivo, da je u Zagrebu pomor djece za 3% veći, nego u okolici zagrebačkoj. Razlog je taj, što roditelji hoće, da se djeteta riješe. Drugdje u kulturnom svijetu protiv toga postoje pozitivni propisi. Gradovi i države imaju svoja nahodišta. U Ugarskoj po zakonskim člancima VIII. i XXI. od godine 1901. brine se država za svako ostavljeno dijete, za svaku sirotu od poroda do 15 godine. U Ugarskoj se danas brinu država i općine, zatim uzdružene zdravstvene općine za neko 50.000 ovakove dječice i na to se troši godimice 5 milijuna kruna. Kod nas se u tom pogledu do danas nije učinilo ništa. U Ugarskoj liječnici uzdruženih zdravstvenih općina, liječnici općinski, liječnici kotarski imaju svako ovakovo dijete periodično posjećivati i pretražiti ga, da li je zdravo i dobro hranjeno. Ako pronadju, da nije, pozivlju na odgovornost njegovog hranitelja i prijave stvar nadležnoj oblasti. Za svako takovo dijete dobivaju ti liječnici nagradu od 7 kruna na godinu. Na taj se način izbjeglo onomu, što se kod nas događa, da pogiba 90% ovakove djece, koja se daju izvan kuće na hranjenje.

Ali da se vratim na ratne sirote, kojima posvećuje sav svijet danas najveću pažnju. Općeniti je aksiom, da ih valja ostaviti materi, neka ih mati

uzgaja. I gdje mati sirota ne će moći uzgajati svoju djecu sa onom mirovinom i uzgojnim prinosom, što dobiva od države, ma da se i poveća, tu bi valjalo da pritekne u pomoć društvo i to sa tolikim prinosom, da se mati bude mogla posve posvetiti uzgoju svoje djece. Jer mati je najbolji uzgojnik.

Pripovijeda gospodja dr. Gaebel na spomenutom kongresu, da je berlinsko sudište za mladež istraživalo 573 djece, koja su počinila zločin i konstatovalo, da je u 90% od te djece bilo razlogom, što su postala zločinci, to, što nisu imala matere, ili ih mati nije mogla odgajati, jer je morala cijeli dan zaradjivati za se i svoju porodicu, a samo u 10% slučajeva su djeca posrnula uz odgoj materin. To je najbolji dokaz, da je mati pravi andjeo za odgoj svoje djece. Za to se jednodušno preporuča državi i društvima, da se matere nagrade za trud oko ratne siročadi i da im se omogući svoju djecu odgajati. One uzgajaju državi građane, za to neka im država pomogne, da se uzmognu posvetiti posve uzgoju djece, uzgoju naroda, jer treba znati, da djeca bez nadzora propadaju i da od takve djece ne će biti ništa dobra.

Djecu, koja su podpune sirote, t. j. kojima je otac pao u boju, a mati umrla, ili gdje je mati nepodesna za uzgoj djeteta, trebalo bi dati drugim porodicama, porodicama podesnim za to. Pri tome trebalo bi nastojati, da djeca seoska ostanu na selu, a djeca gradska, da ostanu u gradu i da se dadu valjanim obrtničkim porodicama, koje će ih uzeti kao vlastitu. Neka se djeca ne daju u više slojeve, t. j. u po-

rodice, u kojima bi živjela bolje, nego su živjela kod svojih roditelja, jer bi se tim naučila na takav život, a onda bi za sav svoj život bila nešretna. Trebalo bi ići za tim, da djeca, koja su u privatnome odgoju, budu pod konstantnim liječničkim i socijalnim nadzorom; pod liječničkim u pogledu sanitarnom, a socijalnim u pogledu religiozno-moralnome.

Djeca, koja su degenerirana, koja su slaba i zapuštena, djeca, koja su sklona na zlo, ne smiju se dati u privatni odgoj. Takva djeca moraju se dati u zavode. Ne trebamo novih zavoda za to — vele stručnjaci, zastupnici karitativnih društava Njemačke, Austrije i Ugarske. U Njemačkoj imade, veli prelat dr. Werthmann, 700 katoličkih zavoda za zapuštenu djecu i preko hiljadu evangeličkih zavoda. Tu nisu ubrojani državni zavodi niti zavodi karitativnih društava, koji su bezbrojni. U Ugarskoj, kaže dr. Kun u svojem predavanju, imade 121 sirotište, u kojima imade mjesta za 5533 djece, 33 liječ.-pedagoška zavoda za bolesnu i degeneriranu djecu sa 2520 mjesta; 39 obrtnih škola sa 2659 mjesta i 30 ratarskih škola sa 2659 mjesta, dakle ukupno 223 zavoda sa 13.371 mjestom.

Posve je prirodno, da tamo ne treba posebnih zavoda. A kako je kod nas, slavni zборе? O tome ne treba ni da govorim. Mi nemamo tako rekuć ništa, osim pet do šest ovakovih zavoda, u koje bi mogli metnuti onu djecu, koja bi morala doći u zavode. Zagrebački učitelji mogu vam kazati, koliko ima u Za-

grebu djece, koja su kroz ovo 18 mjeseci otkako je rat, postala raspuštena, kako ne polaze školu, već se okolo skiću po ulicama i krađu. Pokvarila su se, otkako je nestalo jake očeve ruke. Ovakova djeca nemogu doći u privatne porodice, već moraju doći u zavodu pod željeznu disciplinu. Zato su nužni zavodi za veliki broj ovakove djece, koje je naročito mnogo u gradovima.

Nijemci imaju i »Landpflegerinnen«. To su gospodje, koje su svoj život posvetile dobrobiti seljačkog svijeta, koje idu na selo, da uz nagradu od države ili od provincije seljakinjama pomažu kod njegovanja dojenčadi i kod njegovanja bolesnika. I kako tvrde oni, koji poznavaju tamošnje prilike, ova je uredba donjela blagoslovljena ploda najpače na selu kod neukoga naroda. Mnogo se tisuća dojenčadi ovako spasi od smrti, a i mnogi odrasli dobivaju njegu.

Ovu ratnu siročad, siročad narodnu valja odgojiti tako, da seljačka djeca ostanu kod svoga pluga i motike, a gradska da dodju u obrt i trgovinu. Najnadareniju valja poslati na dalje nauke.

Svi oni, koji su se ovim pitanjem bavili, slažu se u ovome sudu: ako itko zaslužuje osobiti obzir, zaslužuju posebnonadarena i inteligentna djeca onih, koji su pali za domovinu. Kao što će svaka druga zemlja stipendije i mjesta u zavodima za naobrazbu rezervirati za ratnu siročad, uvjeren sam, da će tako i naša vlada činiti, pa će u prvom redu davati stipendije i

primati u zavode za srednje i više škole ratnu siročad, koja su za to sposobna.

U Wirtembergu pozvane su bile bolje porodice, koje nemaju djece, da bi primile na opskrbu i uzgoj djecu u ratu palih vojnika, i zbililo se isto, što i kod nas u Zagrebu, kad smo se obratili u početku rata na pojedine građanske porodice, da prime po jedno dijete za vrijeme rata, da tako odteretimo matere, koje su imale više djece. Prijavile su se mnoge porodice, da će rado primiti po jedno dijete, ali niti jedna mati nije svoga djeteta dala. Dogodilo im se isto, što i nama. Matere su radje djecu kod kuće zadržavale, da s njom žive zajedno ma kako kukavno, nego da se rastave od svoje vlastite djece.

S ovim u savezu je pitanje adopcije, naime da se adoptira ratno siročće po porodici, koja nema svoje djece. To bi u mnogo slučajeva dobro bilo, jerbo bi dijete, koje je prije bilo možda u radničkoj obitelji u teškim prilikama, došlo u sredjenije i bolje porodične prilike. Ali malo će biti takovih slučajeva, ako se u tom pogledu ne promijeni naš građanski zakon prema prijedlozima, koji se u tom pogledu stavljaju, jer, kako je poznato, mora adoptivni otac imati barem 50 godina i ne smije imati svoje djece, inače ne može adoptirati tudjega djeteta.

Još se stavlja i taj prijedlog, da se kod adopcije poočimu ne da uzgojni prinos djeteta, da s njime raspolaze po volji, nego da se uzgojni prinos za dijete kapitalizira, da dijete kad odraste, imade izvjesnu glavnicu, kojom će započeti samostalan život. Dr. Kun predlaže, da se ne daje uzgojni prinos djece

ni ocu invalidu na ruku, nego da se taj prinos kapitalizira, pa kada djeca stanu na vlastite noge, da uzmognu početi raditi sa izvjesnom glavnicom.

Udove bez djece moraju raditi, jer kako pravo kaže ministar saski, zasluženije kruh sladji od darovanoga; one moraju raditi, jer će ih rad zaštititi moralno, jer etička je vrijednost rada vanredno velika. Zato je društvo zvano, da im omogući rad. U Njemačkoj imade bezbroj socijalnih uredbi, koje im savjetom idu na ruku i nastoje, da se ratne udovice mogu primiti kakva valjana posla; omogućuju im, da se nauče zvanju, koje će im pomoći, da si pošteno zasluže svoj kruh. One im pomažu, da dobiju mjesto, gdje će pošteno zaradjivati. Ovo vrijedi samo za mlade udove bez djece, odnosno za udove s jednim djetetom, koje ide u školu, a udove, koje imadu više djece, osobito male djece, treba da se posvete uzgoju vlastite djece, jer je to najljepše i najplemenitije zvanje.

Ali ne samo za udove i siročad, nego i za invalide i za sve junake naše, kad se vraté s rata kući, od velike je važnosti pitanje, da im društvo pomogne spasiti i uzdržati vlastiti posjed, vlastitu grudu. Pogibelj je najveća u onim slučajevima, gdje je otac pao, a na selu ostala udova s malom djecom, da će izgubiti vlastiti posjed, osobito ako je zadužen. Dužnost nam je pobrinuti se, da uslijed toga, što je pao muž i otac za domovinu, te sirote ne postanu bezkućnicima. Tu država ne može pomoći, te mora pomoći

društvo, a može pomoći savjetom i uputom, da ne izgube rodjenu grudu i da ne padnu medju prosjake.

Ovom prilikom raspravlja se mnogo u Njemačkoj,* Austriji i Ugarskoj o unutrašnjoj kolonizaciji, naime otom, da bi trebalo nastojati, da po mogućnosti svatko na selu bude imao svoju kuću i zemljište, da bi trebalo nastojati, da seljak ne bude prinuđen kad se rat svrši, da opet spremi svoj kovčeg i da ode u Ameriku. Savjetnik admiralski Schramm a y e r veli, da njemačko društvo »Bodenreformer«, koje je danas vanredno veliko, ide za tim, da se u Njemačkoj donese državni zakon onamo, da se uz neotplativu, trajnu, malenu rentu dade vojnicima — koji se vratiše sa ratišta, a hoće da se posvete poljodjelstvu — zemljište, i da im se dade jeftin građevni amotizacionalni kredit, da si sagrađe kućicu. Ta renta, doklegod je u njihovim rukama i u rukama njihove porodice, ne bi se smjela povisiti.

Tajnik društva »Eigene Scholle« u Brandenburgu dr. O t t o kaže, da njihovo društvo ide za tim, da se državnim zakonom odredi, da se jedan dio državnih potpora, onosno mirovina udova i uzgojnih prinosa djece, kapitalizira, pa da im država smjesta isplati izvjesnu glavnicu, za koju će nabaviti zemljišta i na takovom zemljištu sagrađiti kućicu, da svaki bude imao svoju vlastitu kuću i zemljište.

M i i m a m o naše imovne općine, imamo naše zemljišne zajednice, koje imaju vanredno velike površine zemljišta i to dobrim dielom zemljišta, koje je plodonosno. Što je naravnije, kad je

to zemljište i onako narodnje, nego da se ovo zemljište, ili barem jedan dio njegov, ustupi uz malenu odštetu, uz malenu rentu kao što to »Bodenreformerik« traže, ovim našim ratnicima kad se vrate s bojnih polja; da se ustupi invalidima, koji ne će biti sposobni, da obrtom zaslužuju svoj kruh, a na vlastitom zemljištu bi mogli tim prije, jer će imati svoju državnu potporu oni i njihove porodice. Što bi bilo prirodnije, nego da na taj način uz vlastitu grudu privežemo našeg čovjeka, da ne mora i on nakon što svrši rat, spremiti ono nekoliko svojih stvari i otići u daleki svijet. Nema dvojbe, da će biti dužnost naših seljačkih zadruga da u tom pogledu porade i da nabave zemljišta, koja dodju na prodaju i da ih jeftino daju našem čovjeku, da nam narod ne ode sa vlastite grude i da ne nestane o vog divnog našeg svijeta, koji je isada pokazao, da je lav.

Pitanje je sada, kako ćemo provesti socijalnu skrb za invalide i za porodice u boju palih junaka? Zahtjev je općeniti, jer je ispravan, da se briga za invalide zajedno sa brigom za porodice u boju palih junaka koncentrira. Pošto će biti invalida i njihovih porodica i porodica u boju palih junaka, kojima državna potpora ne će biti dovoljna za život, nužno je, da se po mogućnosti sakupljanje prinosa centralizuje. Sakupljanje lokalno, kao što dobro ističe princ

Liechtenstein, ne bi bilo dobro spriječiti, a niti ograničiti. Ne bi bilo dobro drugdje, a kod nas još manje, jer naš narod najvoli dati onda, kad znađe, da će se ono, što je dao, u njegovoj okolici i u njegovom mjestu i upotrebiti. Zato ide predlog svih onih, koji se bave ovim pitanjem, onamo, da bude sakupljanje prinosa i za invalide i za porodice u ratu palih vojnika pod nadzorom vladinim, ali provedba ovog socijalnog rada da se imade povjeriti društvu i to najpače njegovim karikativnim institucijama. U Austriji — kako kaže dr. Eduard princ Liechtenstein — obratili su se na udruge za zaštitu mladeži, u Ugarskoj pak kane to provesti najpače i pomoću »Lige za zaštitu djece«. Kod nas u Hrvatskoj, mislim, da bi se stvar morala udesiti ovako: Pošto već imademo dva organa vladina: odbor za naobrazbu i liječenje invalida i odbor za zaštitu porodica mobilizovanih vojnika, mislim, da ova dva odbora putem »Lige za zaštitu djece«, — koja bi se morala organizirati po cijeloj zemlji — provedu organizaciju zaštite invalida i porodica u boju palih junaka, da provedu organizaciju — rekoh — ostavivši potpunu autonomiju svakoj instituciji, koja se bavi zaštitom porodica u boju palih junaka, slijepih vojnika, invalida, ali vodeći potpunu kontrolu nad onim, što je sabrano, i ustanovivši načela — kao što se to čini u Austriji — po kojima će se pomagati. Samo pak pomaganje, samo vodjenje ovoga socijalnoga rada i ove karitativne djelatnosti, valja prepustiti ovim socijalnim udruženjima, jer su ona jedina kadra individualizovati; kadra su ovaj rad obaviti sa razumijevanjem i ljubavlju. Naravno, da će se kod centralnih odbora voditi eviden-

cija o tome, što se izdaje, i na što se izdaje, jer bi se inače moglo dogoditi, da će jedan, koji znade dobro prositi, a manje treba, biti nadaren na tri, četiri mjesta, dočim će onaj, koji je bjedniji, a ne zna prositi, stradati.

U »Ligi« i njezinim podružnicama po cijeloj zemlji bit će nužno postaviti pravne savjetnike. Vidjeli smo na početku današnjeg mog razlaganja, da je već kod molbe za mirovinu i uzgojni pri nos potreban pravni savjetnik. Potreban će on biti kod ostavinske rasprave iza poginulog pokojnika, a i inače u životu udova i siročadi, koje su ostale bez svog naravnog savjetnika.

Još je jedna prijevka potreba, a to je pitanje tutorsko, koje treba da se uredi odnosno preuredi. Kod nas se mnogi tutori ne brinu za šticićenika. Tutor ima svoju brigu, i brine se za se, pa kad pupil postane punodoban, imetka je njegova često prilično nestalo! Sud ne može da se dovoljno brine, jer mu za to manjka vremena. Radi toga predlažu strani stručnjaci, da bi se tutorski poslovi imali povjeriti samo onom sucu, koji je i socijalno i ekonomski za to spreman, i koji imade vanrednu ljubav za ovu siročad. Ali i to ne će mnogo pomoći, jer su suci barem kod nas preopterećeni.

Moje je čvrsto uvjerenje, da ćemo još jedan teret morati naprtiti na leđja našem narodnom mučeniku, našem narodnom radniku, i patniku: hrvatskom učiteljstvu. Kod nas u Hrvatskoj ne može drugi provesti valjano skrb tu-

torske za ratne sirote, osim naših učitelja.

Ja mislim, da će se morati naprtiti na njihova ledja i ovaj trh, da u svakoj općini, u svakom selu, gdje ima škola, preuzme učitelj tutorstvo nad ono nekoliko ratne siročadi, što se nalazi u njegovom selu. Sudac će ga imenovati tutorom, a »Liga« povjerenikom. Učitelj će biti u saobraćaju sa ligom, i vodit će brigu nad ovim narodnim sirotama.

Slavni zbore! Od nas očekuje Njegov Veličanstvo, naš nada sve ljubljeni kralj, koji se je postavio na čelo austrijskoga fonda za ratne udove i siročad, kao što to očekuje i od svih naroda naše monarhije, da se svom dušom zauzmemo za ovu ratnu siročad; očekuju to od nas naši junaci, koji krv svoju proljevaju za kralja i rođenu grud; a očekuje to od nas i narod. I u tom leži budućnost hrvatskog naroda, da se svom dušom posvetimo brizi za udove i siročad palih hrvatskih junaka.

